

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

А.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ А.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

«ҰАТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ
ҚАРЖЫЛЫҚ КАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ»
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции,
посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан
«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»

COLLECTION OF REPORTS

of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary
of the national currency of the Republic of Kazakhstan
«STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE»

АСТАНА, ASTANA,
2023

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**"ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ"**
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию
национальной валюты Республики Казахстан
**«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»**

COLLECTION OF REPORTS
of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary of the
national currency of the Republic of Kazakhstan
**"STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE"**

ASTANA, 2023

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261
М17

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Жағыпарова А.О. – Экономика факультінің деканы
Ажмухамедова А.А. – Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары
Мажитов Д.М. – «Қаржы» кафедрасының профессоры
Бұлақбай Ж.М. – «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі
Майдырова А.Б. – «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі
Сембиева Л.М. – «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі
Аманова Г.Д. – «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі
Муталиева Л.М. – «Туризм» кафедрасының меңгерушісі
Мухияева Д.М. – «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі
Алина Г.Б. – «Бизнес және басқару» факультетінің деканы, Esil University

М17 «Ұлттық валютаның тұрақтылығы мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде» Қазақстан Республикасы Ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 787 б. Международная научно-практическая конференция, посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан **«Стабильность национальной валюты как фактор обеспечения финансовой безопасности государства»**. – Астана: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2023. – 787 с. International scientific and practical conference dedicated to the 30 th anniversary of the national currency of the Republic of Kazakhstan **«Stability of the national currency as a factor of ensuring financial security of the state»**. – Astana: L.N. Gumilyov ENU, 2023. – 787 p.

ISBN 978-601-337-909-8

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектер жинағында мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы ұлттық валютасының тұрақтылық факторлары қарастырылған.

В сборнике трудов международной научно-практической конференции рассмотрены факторы обеспечения финансовой безопасности государства и стабильности национальной валюты Республики Казахстан.

In the collection of works of the international scientific and practical conference, factors of ensuring the financial security of the state and the stability of the national currency of the Republic of Kazakhstan are considered.

ISBN 978-601-337-909-8

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023

35% - ға төмендеуі ықпал етті"[3].

Біздің қазіргі еліміздегі жоғары инфляция, мысықтың сатып алу қабілетінің төмендеу факторы ретінде, алыпсатарлардың әрекеті, мемлекеттік қарыздың өсуі мысықтың сатып алу қабілетінің төмендеуіне әкеледі. Негізінде, ұлттық валютаның төмен сатып алу қабілеті экспорт үшін өте жақсы. Қытай мемлекеті соңғы 10 жыл ішінде иенаның долларға қатынасының төмендеуімен ғана айналысты және аспанда 1 доллар = 118 иеннің болуы бүгінде қытай тауарларын шетелде бұрынғыдан да қолжетімді етеді және экспортты ынталандырады. Бірақ біздің экономикамыз импортқа тәуелді болғандықтан, қарапайым азаматтар әрқашан сомның жоғары сатып алу қабілетіне қызығушылық танытады (1 1 = 10 сом).

Сомдың сатып алу қабілетінің артуына әсер етеді:

- ақша-кредит саясатынан бастап экономикада құрылымдық реформалар жүргізу қажет.;

- ел ішінде доллармен сатып алулар мен банк шоттарын ашуды шектеу қажет. Шектеу" тыйым салу" дегенді білдірмейді, тек қызметтің қосымша құнын доллармен (немесе басқа шетел валютасымен) жүзеге асырылатын қызметке қосу (кейбір елдерде мұндай қызметтер үшін қосымша ақы 10% - ға дейін)[3];

- жеке банктердің айырбастау орталықтарының функцияларын тікелей жүзеге асыруы кезінде экономиканың жай-күйін жақсарту, инфляцияны төмендету, мемлекеттік қарызды оңтайландыру және сомның сатып алу қабілетін арттыру;

- Нарықта айналымдағы сом балықтарының санына байланысты тиісті резерв (алтын немесе шетел валютасы) құрылғаннан кейін Заңмен сом балықтарының шетел валютасына қарсы тұрақты бағамы белгіленуі мүмкін.

Интеграция және макроэкономика министрі Сергей Глазьев ЕАЭО мемлекеттері немесе бірыңғай валюта арасындағы ақша ағыны 2025 жылға қарай Қырғыз сомы болуы мүмкін екенін және жаңа әлемдік валютаны құру мәселесі көптеген халықаралық нарықтарда, соның ішінде БРИКС-те белсенді түрде қаралып жатқанын атап өтті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

6. ЕАЭБ боюнча Келишим 29 май 2014-жыл <https://eec.eaeunion.org/ky/>
7. <https://orekhovozuevo.anumis.ru/news/pervaya-pamyatnaya-banknota-kirgizii/>
8. <https://vesti.kg/>
9. <https://www.nbkr.kg/> Кыргыз Республикасының Улуттук банкы
10. [https://ky.wikipedia.org/wiki/ Кыргыз_сому](https://ky.wikipedia.org/wiki/Кыргыз_сому)

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ САЛАСЫН ИНВЕСТИЦИЯЛАУДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ (ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ӨңІРІ МЫСАЛЫНДА)

Турсын Е.С.

Ғылыми жетекшісі – А.Хойч

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 8D04102-Экономика факультетінің 1 курс докторанты,

Астана, Қазақстан

mr.happyorator@mail.ru

Андатпа. Ауыл шаруашылығы Қазақстан экономикасындағы жетекші орындардың бірін алады. Ауыл шаруашылығының тұрақты жұмыс істеуі көбінесе елдегі экономикалық және саяси жағдайды анықтайды. Осылайша, ауыл шаруашылығының үлкен стратегиялық маңызы бар. Инвестициялық қызметті жандандыру ауыл шаруашылығын дамытудың шешуші факторы болып табылады. Бұл тек институционалдық қайта құруды, аграрлық секторға ауқымды инвестицияларды тартуды, басым бағыттарды айқындауды ғана емес,

сонымен қатар инвестицияларды тиімді пайдалануды талап етеді. Агроөнеркәсіптік кешеннің барлық дерлік салалары мен салалары инвестицияларды қажет етеді. Ауыл шаруашылығы, өңдеу өнеркәсібі, мал шаруашылығы немесе ауылдың тұрғын үй секторы болсын. Сондықтан аграрлық секторға инвестициялардың жаппай ағыны үшін алғышарттар жасау және олардың тиімділігі мемлекеттік аграрлық саясаттың маңызды элементіне айналады. Экономиканың аграрлық секторы елдің экономикалық тұрақтылығы мен тәуелсіздігі басталатын ұлттық экономиканың бөлігі болып көрінеді, өйткені тұтыну нарығының үштен екісінен астамы азық-түлік пен ауылшаруашылық шикізатынан өндірілген тауарлар есебінен қалыптасады. Агроөнеркәсіптік кешен елдің азық-түлік және экономикалық қауіпсіздігін, сондай-ақ ауылдық аумақтардың Еңбек және қоныстану әлеуетін қалыптастыратын экономиканың маңызды секторларының бірі болып табылады. Инвестициялық саясат агроөнеркәсіптік кешенді әлеуметтік-экономикалық және нарықтық қайта құруда, оның салалары мен аймақтағы кәсіпорындарының материалдық және материалдық емес активтерінің сапалық сипаттамаларын жақсартуда ерекше орын алады. Инновацияларды табысты енгізу және өңірдің агроөнеркәсіптік кешенінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру оның материалдық, техникалық, адами, зияткерлік, ауыл шаруашылығы әлеуетін бірыңғай өзара байланыста дамыту болып табылады.

Аннотация. Сельское хозяйство занимает одно из ведущих мест в экономике Казахстана. Устойчивое функционирование сельского хозяйства во многом определяет экономическую и политическую ситуацию в стране. Таким образом, сельское хозяйство имеет огромное стратегическое значение. Активизация инвестиционной деятельности является определяющим фактором развития сельского хозяйства. Это требует не только институциональных преобразований, привлечения крупномасштабных инвестиций в аграрный сектор, определения приоритетных направлений, но и эффективного использования инвестиций. Практически все сферы и отрасли агропромышленного комплекса нуждаются в инвестициях. Будь то сельское хозяйство, перерабатывающая промышленность, животноводство или жилищный сектор деревни. Поэтому создание предпосылок для массового притока инвестиций в аграрный сектор и их эффективность становятся важнейшим элементом государственной аграрной политики. Сельскохозяйственный сектор экономики, по-видимому, является той частью национальной экономики, с которой начинается экономическая стабильность и независимость страны, поскольку более двух третей потребительского рынка формируется за счет продуктов питания и товаров, произведенных из сельскохозяйственного сырья. Агропромышленный комплекс является одним из важных секторов экономики, который формирует продовольственную и экономическую безопасность страны, а также трудовой и поселенческий потенциал сельских территорий. Инвестиционная политика занимает особое место в социально-экономической и рыночной трансформации агропромышленного комплекса, улучшая качественные характеристики материальных и нематериальных активов его сфер и предприятий региона. Успешное внедрение инноваций и повышение конкурентоспособности агропромышленного комплекса региона заключается в развитии его материального, технического, человеческого, интеллектуального, сельскохозяйственного потенциалов в единой взаимосвязи.

Abstract. Agriculture occupies one of the leading places in the economy of Kazakhstan. The sustainable functioning of agriculture largely determines the economic and political situation of the country. Thus, agriculture is of great strategic importance. The intensification of investment activity is a determining factor in the development of agriculture. It requires not only institutional transformations, attraction of large-scale investments to the agricultural sector, identification of priority areas, but also effective use of investments. Almost all spheres and branches of the agro-industrial complex need investment. Whether it is agriculture, processing industry, stock-producing industries or the housing sector of the village. Therefore, the creation of prerequisites for a massive influx of investments into the agricultural sector and their effectiveness are becoming an essential element of the state agrarian policy. The agricultural sector of the economy appears to

be the part of the national economy from which the economic stability and independence of the country begins, since more than two-thirds of the consumer market is formed at the expense of food and goods produced from agricultural raw materials. The agro-industrial complex is one of the important sectors of the economy, which forms the food and economic security of the country, as well as the labor and settlement potential of rural areas. Investment policy occupies a special place in the socio-economic and market transformation of the agro-industrial complex, improving the quality characteristics of tangible and intangible assets of its spheres and enterprises of the region. The successful introduction of innovations and increasing the competitiveness of the agro-industrial complex of the region consists in the development of its material, technical, human, intellectual, agricultural potentials in a single relationship.

Кілт сөздер: инвестициялық бағдарлама, инвестициялық мүмкіндіктер, агроөнеркәсіптік кешен, аграрлық сектор, кооперация, инновациялар, инвестициялар, тұтыну нарығы, ауыл шаруашылығы шикізаты, шетелдік капитал.

Агроөнеркәсіптік кешен экономиканың маңызды секторларының бірі болып табылады, ол елдің азық-түлік және экономикалық қауіпсіздігін қалыптастырады, сондай-ақ ауылдық аумақтардың Еңбек және қоныстану әлеуеті. Инвестициялық саясат АӨК-ті әлеуметтік-экономикалық және нарықтық қайта құруда ерекше орын алады, оның салаларының материалдық және материалдық емес активтерінің сапалық сипаттамаларын жақсарту және өңірдің кәсіпорындары. Инновацияларды сәтті енгізу және арттыру өңірдің АӨК-нің бәсекеге қабілеттілігі оның материалдық-техникалық дамуынан тұрады, адами, интеллектуалдық, аграрлық әлеуеттер біртұтас өзара байланыста [1].

EMS құру әдістемесі мен технологиясына сәйкес колледж экономикалық, табиғи, филологиялық және арнайы пәндер бойынша электрондық әдістемелік жүйені құру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізеді. Қазақстанда жаңа білім беру моделі мен инфрақұрылымын табысты құрудың басты факторларының бірі отандық білім беру мекемелерінің кадрлық әлеуетінің елдің дамушы экономикасының қажеттіліктеріне және халықаралық талаптарға сәйкестігі болып табылады [2, 27 б.].

Агроөнеркәсіптік кешен экономиканың маңызды секторларының бірі болып табылады, ол елдің азық-түлік және экономикалық қауіпсіздігін қалыптастырады, сондай-ақ ауылдық аумақтардың Еңбек және қоныстану әлеуеті. Инвестициялық саясат АӨК-ті әлеуметтік-экономикалық және нарықтық қайта құруда ерекше орын алады, оның салаларының материалдық және материалдық емес активтерінің сапалық сипаттамаларын жақсарту және өңірдің кәсіпорындары. Инновацияларды сәтті енгізу және арттыру өңірдің АӨК-нің бәсекеге қабілеттілігі оның материалдық-техникалық дамуынан тұрады, адами, интеллектуалдық, аграрлық әлеуеттер біртұтас өзара байланыста [3].

Қазақстан экономикасындағы жетекші орындардың бірі-ауыл шаруашылығы. Ауыл шаруашылығының тұрақты жұмыс істеуі көбінесе экономикалық және елдің саяси жағдайы. Осылайша, ауыл шаруашылығы маңызды стратегиялық маңызы. Инвестициялық қызметті жандандыру айқындаушы фактор болып табылады Ауыл шаруашылығын дамыту. Институционалдық қайта құрулар ғана қажет емес, аграрлық секторға ауқымды инвестицияларды тарту, басым инвестицияларды айқындау инвестицияларды тиімді пайдалану. Инвестиция қажет АӨК-нің барлық дерлік салалары мен салалары. Ауыл шаруашылығы болсын, қайта өңдеу өнеркәсіп, қор өндіретін салалар немесе ауылдың тұрғын үй саласы. Сондықтан аграрлық секторға инвестициялардың жаппай ағыны үшін алғышарттар жасау тиімділік мемлекеттік аграрлық саясаттың маңызды элементіне айналу. Экономиканың аграрлық секторы халық шаруашылығының сол бөлігі болып көрінеді, бұл елдің экономикалық тұрақтылығы мен тәуелсіздігін бастайды, өйткені ол ауыл шаруашылығы шикізатынан өндірілетін азық-түлік және тауарлар шоты үштен екісінде тұтыну нарығы қалыптасады [4, 7 б.].

Өндіргіш күштерді дамыту және жетілдіру үшін мыналарды қамтамасыз ету қажет мемлекеттік деңгейде қолайлы, «экономикалық эквивалентт» қалыптастыру нарықтық орта,

онда экономика инвестицияларға бейім болады, ал экономикасы кәсіпкерлік субъектілерінің инвестициялық мүмкіндіктері пайда болады және кеңейеді және Негізгі капиталды жаңартуға және оны меншікті капитал есебінен құруға ынталандыру және шетелдік капиталды қоса алғанда, тартылған қаражат. Бұл негізінен мүмкін нарықтық жүйеге барабар жаңа экономикалық жүйені енгізу арқылы қол жеткізуге болады ауыл шаруашылығының ерекшелігін ескеретін шаруашылық жүргізу тетігі.

АӨК-ке инвестициялар соңғы бес жылда жылына орта есеппен 26,8% - ға өсуде. Маңызды саладағы инвестициялық белсенділікті жандандыруда "ҚазАгроға" дейін рөл атқарды, Аграрлық несие корпорациясы (АКК). Инвестициялық белсенділіктің тиімділігі мен өсуін арттыру үшін корпорация секторда 2019 жылдың бірінші жартыжылдығында стратегияға түзету жүргізді инвестицияларға қатысты қызметтің екі жаңа негізгі көрсеткіштерін қосты the ауыл шаруашылығы және азық-түлік өндірісі. Жалпы инвестициялық АКК бағдарламасы АӨК саласындағы жобаларды қаржыландыруға бағытталған. Мәселен, ағымдағы жылы корпорация 41,6 млрд теңгеге 48 инвестициялық жобаны қаржыландырды. Ал қорытындысы бойынша 2019 жылы компания 117 инвестициялық жобаны іске асыруға 53 млрд теңге бөлді.

Естеріңізге сала кетейік: негізгі капиталға салынған инвестициялардың өсуі негізгі салалардың бірі болып табылады агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017 жылға арналған мемлекеттік бағдарламасының көрсеткіштері- 2021 жылдар. 2021 жылы негізгі капиталға инвестициялардың нақты көлемінің индексі ауыл шаруашылығы 2015 жылғы деңгейге қарағанда 516% - % құрауы тиіс, ал инвестициялардың НКИ азық - түлік өндірісі - 2015 жылғы деңгейге 221,9% [5].

АКК инвестициялық жобаларының ең көп саны сүт өнімдерін дамытуға қатысты болды мал шаруашылығы: 2020 жылы компания 15 инвестициялық жобаны қаржыландырды 12,7 млрд теңгеге сүт-тауар фермалары. Асыл тұқымды шаруашылықтар желісін құру бойынша компания 8,2 млрд теңгеге 7 жобаны қаржыландырды. Ең танымал және жылыжай шаруашылықтары желісін дамыту саласындағы инвестициялық жобалар: 4 млрд. тг; 3,4 млрд теңгеге тағы 4 инвестициялық жоба көкөніс сақтау желісін дамытуға бағытталған. Басқа сонымен қатар, жем-шөп өндіру, қарқынды даму саласындағы инвестициялық жобалар қаржыландырылды бақтар, құс фабрикалары және т.б.

Сонымен қатар, аграрлық несие корпорациясы зәкірлік жобаларды қаржыландырады, озық инновациялық технологияларды енгізуді көздейді. 2019 жылы болды осындай 30 жоба қаржыландырылды. Ең үлкендерінің бірі-құрылыс worldgreencoмpany жылыжай кешендері: қаржыландыру сомасы 10,6 млрд теңгені құрады 174 жұмыс орнын құру және жылдық өнім шығару кезінде шамамен 7,3 мың тонна қызанақ және қияр. Тағы бір ірі жоба - құс фабрикасын жаңғыртуды қаржыландыру «Алатау-құс» 7,7 млрд теңгеге негізгі құралдарды сатып алуға жұмсалды, сондай-ақ құрылыс-монтаждау жұмыстарына [6, 209 б.].

Жалпы АКК технологиялық жаңғыртуға жәрдемдесу мыналарды қалыптастыруға ықпал етеді ауыл шаруашылығының бәсекеге қабілетті өндірістік және сервистік инфрақұрылымын және сектордағы өнімділіктің өсуін ынталандырады. Ағымдағы жылы Саны инвестициялық жобалар, оның ішінде ЕДБ және ЛК арқылы қаржыландырылғандар кемінде 112, ал 2021 жылға қарай.

АӨК инвестициялық тартымдылығының өсуінен басқа, маңызды міндеттердің бірі Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы экспорттық бағытты күшейту болып табылады. 2019 жылы қарыз алушылардың өнімін экспорттау АКК 21,5 млн долларға 16,1 мың тоннаны құрады. АҚШ. АЕК қаржыландыратын жобалардың үлесі ҚР Ауыл шаруашылығы өңделген өнімдерінің жалпы экспорты 0,6% құрады заттай мәнде және 1,9% - құндық мәнде.

Агроөнеркәсіптік кешен саласында мемлекеттік қолдау кәсіпкерлік жеңілдікті салық салуды енгізу арқылы жүзеге асырылады субсидиялар беру, жеңілдікпен кредиттеумен қамтамасыз ету субъектілерін көктемгі егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізу.

Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі мыналарды көздеді мемлекеттік қолдау түрлері:

АӨК субъектісі шеккен шығыстардың бір бөлігін өтеу бойынша субсидиялау инвестициялық салымдар;

- Кредиттер және технологиялық лизинг бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялау ауыл шаруашылығы жануарларын сатып алуға, сондай-ақ лизингке ауыл шаруашылығы техникасы. Мемлекеттік саясатты іске асыруды жүзеге асыратын ұйым АӨК индустриялық дамуын ынталандыру "Ұлттық" АҚ болып табылады "Бәйтерек" басқарушы холдингі және оның еншілес ұйымдары: "Аграрлық несиелесу корпорациясы" АҚ

Компания АӨК субъектілеріне жеңілдікті қаржыландыруды беруді жүзеге асырады тікелей несиелеу, сондай-ақ қаржыландыру және бірлесіп қаржыландыру арқылы кредиттік серіктестіктер, микроқаржы ұйымдары арқылы шағын және орта бизнес, аймақтық инвестициялық орталықтар, екінші деңгейлі банктер және лизингтік компаниялар. Қазақстанның барлық өңірлерінде компания 17 филиалмен ұсынылған [7, 184 б.].

2021 жылғы желтоқсанда «Аграрлық кредиттік корпорация» АҚ-ға қосылу шеңберінде» «Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қоры» АҚ кредиттеу бойынша функцияларды ауыстырды АӨК сақтандыру саласындағы оператор, ауылдық ипотека жөніндегі агент Дипломмен ауылға!». «ҚазАгроҚаржы» АҚ Жарғылық мақсаттарды іске асыру үшін компания мынадай түрлерді жүзеге асырады қызметі:

1. ауыл шаруашылығы техникасы мен жабдықтарының лизингі;
2. АӨК субъектілеріне кредит беру.

Қазақстанның барлық өңірлерінде компания 16 филиалдан тұрады [8, 76 б.].

Ақпараттың қалыптасуын көрсететін және процеске әсер ететін ең маңызды элемент контрагенттермен өзара әрекеттесу бухгалтерлік есеп жүйесі болып табылады. Қаржылық, басқарушылық және салықтық есеп, сондай-ақ ішкі және сыртқы бақылау құруға бағытталған интеграцияланған бухгалтерлік және ақпараттық жүйенің негізгі элементтері экономикалық қауіпсіздікті қолдау және салық төлемдерін заңнамалық қамтамасыз ету қаржылық және салықтық есеп шеңберінде [9, 12 б.].

Осылайша, кәсіпорынның экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету оның ішінде маңызды рөл атқарады жұмыс істеу. Экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді тетігін енгізуді бақылау кәсіпорындар, жаһандық ақпараттық кеңістікке интеграцияны сақтау, экономикалық корпоративтік ресурстар шығындарының деңгейінен аспайтын компания мүдделеріне жүктеледі кәсіпорын басшылығы. Экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігі мыналарға негізделген базада құрылған құралдарды, әдістемелерді, құрылғыларды және ақпараттық-талдамалық қолдауды жүйелі ұштастыру негіз экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тұжырымдалған принциптерінен, сондай-ақ мыналардан тұрады кәсіпорынның экономикалық қауіпсіздігін басқару субъектілері қол жеткізу үшін тұжырымдайды және оның қаржылық мүдделерін қорғау [10].

Кәсіпорынның нарықтық әлеуетін талдау идеясы өзара ықпалды ескере отырып, тұтастай алғанда өндірістік-шаруашылық қызмет құрылымдық компоненттер. Бұл нарық жүйесінің тығыз орналасқандығына байланысты бір-біріне тәуелсіз өзара байланысты салалар, бірақ олардың кез-келгенінде өзгерістер олар басқаларға және жалпы нарық жүйесіне әсер етеді. Сондықтан бұл өте маңызды бүкіл өндіріс процесі бір мақсатқа бағынышты болды, мұндай нәтижеге қол жеткізуге болады кәсіпорынды тиімді басқару арқылы ғана қол жеткізіңіз. Осыған байланысты блок «Стратегиялық басқару» нарықтық әлеует құрылымында бөлек бөлінген. В қазіргі уақытта теориялық және практикалық деңгейлерде біртұтас әзірленбеген нарықтық әлеуетті бағалау көрсеткіштері. Біздің ойымызша, ол жүзеге асырылуы кереккешенді, кезеңді және элементтік зерттеу нысаны. Осы мақсатта әзірленген нарықтың әрбір құрылымдық компоненті үшін бағалау көрсеткіштерінің жүйесі ауыл шаруашылығы кәсіпорнының әлеуеті.

Дағдарыс жағдайында кәсіпорындардың өмір сүруі мен тұрақтылығының кепілі АӨК олардың тиімді қызметін және қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету болып

табылады. Дағдарыс жағдайында кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын тиімді басқару бірінші кезекте теориялық идеяларды әзірлеу қажеттілігі туындайды және дамудың қаржылық заңдылықтарын бағалауға арналған әдістемелік құралдар кәсіпорындар. Бұл идеялардың негізгі категориясы – «қаржылық» ұғымы сауықтыру. Осы күрделі құбылыстың бірыңғай түсіндірмесі әлі жоқ, соның ішінде салалық өндірістің ерекшелігін, аумақтық факторларды және басқаларын ескере отырып АӨК кәсіпорындары қызметінің шарттары.

Ауыл шаруашылығы өнімдерін сатудың ең жоғары мүмкін көлемі ағымдағы өнім өндірісін ұлғайту резервтерін анықтау ескеріле отырып айқындалады нарық талаптарын, сондай-ақ азық-түлікке әлеуетті сұранысты айқындайды тұтыну нормаларына сүйене отырып. Нарықтық әлеуетті пайдалану деңгейі есептеледі өнімді сатудың нақты көлемінің мүмкін болатын ең жоғары деңгейге қатынасы ретінде (ауыл шаруашылығы өндірісінің жоспары негізінде есептеледі өнімдер).

Қорытындылай келе, біз мынаны атап өткіміз келеді. Анықтау үшін әр түрлі ауылшаруашылық кәсіпорындарының жұмыс істеу тиімділігі басқарудың ұйымдық-құқықтық нысандарын көрсеткіштерді пайдалануға болады қарқындылық дәрежесін көрсететін экономикалық және технологиялық тиімділік Ресурстық әлеуетті пайдалану. Экономикалық тиімділік көрсеткіштеріне пайда, өзіндік құн, рентабельділік деңгейі, Сату көбігі, қор қайтарымы жатады және басқалар. Ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін анықтау кезінде осы салаға тән көрсеткіштер жүйесін пайдаланыңыз. Негізгі шарт меншік пен басқарудың қандай да бір түрін таңдау мүмкіндігі болуы керек жиынтық еңбек бірлігіне түпкілікті өнімнің ең көп мөлшерін өндіріңіз. Сондықтан аграрлық секторда ұйымдық-құқықтық нысан дамиды өндіріс көлемін одан әрі ұлғайтуды қамтамасыз ететін шаруашылық жүргізу және оның экономикалық тиімділігін арттыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы 2003 - 2015 жылдар. Президент Жарлығымен бекітілген 05.2003 ж.
2. Chen Zh., Yang P. Robust optimal reinsurance–investment strategy with price jumps and correlated claims //Insurance: Mathematics and Economics, 2020. – Vol. 92. – P.27-46. <https://doi.org/10.1016/j.insmatheco.2020.03.001>.
3. ҚР Президентінің мәселелер жөніндегі республикалық кеңесте сөйлеген сөзі агроөнеркәсіптік кешен. Астана, 2020 ж. <http://www.zonakz.net/articles/10409?mode=reply>
4. Еркінбаева Л.Қ., Қалымбек Б., Өзенбаева А.Т. Қазақстан Республикасының аграрлық құқығы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.
5. ҚР 1995 жылдың 30 тамызындағы Конституциясы.
6. Калыкова Б.Б. Қазақстанның ауылдық аумақтарын дамыту: шындықтар мен перспективалар //Аграрлық нарық мәселелері. – 2020. – № 3. – С.209-215.
7. Женшан Д. Ауылдық аумақтардың әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымы: Қазақстанның ауыл халқының әл-ауқатын жаңартуға және жақсартуға // Аграрлық нарық мәселелері. – 2022. – № (3). –Б.184-191.
8. Қайырбаева А. Е. Жаһандану жағдайында әлемдік экономиканың АӨК дамуы // Тиімді ұйымдастырушылық-экономикалық жағдайларды қалыптастыру АӨК қызметі: ғылыми жинақ. – 8-ші халықаралық мақалалар. ғылыми- тәжірибе. конф. – Минск, 26-27 мамыр 2016. – Минск: БГАТУ, 2016. –Б.76-80.
9. Nuralina K. Шығыс Қазақстан облысының экономикалық дамуын талдау // ҚазҰУ Хабаршысы. Экономикалық Серия. – 2022. – № 3. –Б.12-22.
10. Об утверждении Концепции развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2021-2030 годы. – Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2021 года № 960.